

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту

Завідувач кафедру

 Катерина ПЕТРОВСЬКА

"22" квітня 2025

**РОЗВИТОК ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ**

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконавець: здобувачка

першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти, групи м405СР-з

Галузь знань 23 Соціальна робота

Спеціальність 231 Соціальна робота

Освітньо-професійна програма:

"Соціальна робота та соціальна педагогіка"

Юлія БОНДАРЕНКО

Керівник:

ст. викладач Наталія МАЦЕЙКО

Рецензент:

к. пед. н., доц. Анастасія ТУРГЕНЄВА

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ.....	6
1.1 Поняття та сутність емоційного інтелекту	6
1.2 Структура та компоненти емоційного інтелекту	15
1.3 Емоційний інтелект в професійній діяльності фахівців соціальної сфери: особливості, умови та методи формування	23
Висновки до першого розділу	36
РОЗДІЛ 2. ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ЕМОЦІЙНОГО ІНТЕЛЕКТУ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УМОВАХ ЗАКЛАДУ ВИЩОЇ ОСВІТИ	37
2.1 Діагностика рівня емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери.....	37
2.2 Соціально-педагогічна програма розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери	45
Висновки до другого розділу	56
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	59
ДОДАТКИ.....	63

ВСТУП

Сучасне суспільство характеризується динамічними змінами, соціальною нестабільністю та високими психологічними навантаженнями, що ставлять перед фахівцями соціальної сфери нові виклики. Соціальні працівники, педагоги соціальні, консультанти та інші фахівці, які працюють з вразливими групами населення, щодня стикаються з емоційно напруженими ситуаціями, потребуючи високого рівня стресостійкості, емпатії та здатності до ефективної взаємодії. У цьому контексті розвиток емоційного інтелекту є ключовим аспектом професійної підготовки майбутніх фахівців соціальної сфери.

У сучасних умовах професійної підготовки фахівців соціальної сфери виникає потреба у впровадженні нових підходів до розвитку емоційного інтелекту, які враховують індивідуальні особливості здобувачів, специфіку їхньої майбутньої професійної діяльності та сучасні освітні технології.

Емоційний інтелект є сукупністю навичок, що дають змогу людині усвідомлювати власні емоції та емоції інших людей, ефективно їх регулювати, підтримувати гармонійні міжособистісні стосунки та приймати обґрунтовані рішення у складних життєвих ситуаціях.

Розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери у закладах вищої освіти є предметом дослідження багатьох науковців. Основні аспекти даної проблеми досліджували наступні науковці: П. Саловей, Д. Майер, Д. Гоулман, Ю. Приходько, Е. Носенко, Н. Коврига, А. Чебикін, І. Павлова, О. Саннікова, М. Стасюк, О. Ляц та інші (поняття та сутність емоційного інтелекту як властивості особистості); З. Огороднійчук, Є. Виборнова, Т. Березовська, С. Дерев'янка, О. Милославська, А. Костюк, Е. Носенко, О. Філатова, Г. Юань (структура емоційного інтелекту); О. Ічанська, О. Чебикін, Т. Титаренко, Е. Носенко, О. Вовченко та інші (моделі розвитку емоційного інтелекту); А. Харківська, О. Галашова, З. Георгієвська, І. Андрєєва, С. Дерев'янка, О. Галашова, З. Георгієвська (особливості формування емоційного інтелекту у майбутніх фахівців соціальної сфери).

На сьогодні існує низка програм та методик розвитку емоційного інтелекту, проте їх інтеграція в освітній процес майбутніх соціальних працівників залишається недостатньо вивченою. Крім того, у вітчизняній освітній практиці ще не напрацьовано комплексного підходу до формування емоційного інтелекту як складової професійної компетентності соціальних фахівців.

Актуальність дослідження також зумовлена зростаючою потребою суспільства у висококваліфікованих спеціалістах, які здатні ефективно взаємодіяти з різними категоріями населення, проявляти емоційну чуйність та підтримувати клієнтів у кризових ситуаціях. Особливо це важливо в умовах воєнних і поствоєнних реалій, коли психологічна допомога та соціальна підтримка набувають критичного значення.

Таким чином, розгляд питання розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах закладу вищої освіти є не лише науково важливим, але й практично значущим, оскільки сприяє підготовці компетентних, емоційно стійких та ефективних професіоналів, готових до роботи в складних соціальних умовах.

Об'єкт дослідження: емоційний інтелект фахівця соціальної сфери.

Предмет дослідження: особливості розвитку емоційного інтелекту фахівців соціальної сфери.

Мета дослідження: визначити теоретичні засади та обґрунтувати ефективні підходи до розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах соціальної нестабільності.

Завдання дослідження:

1. Дати визначення поняття "емоційний інтелект".
2. Визначити структуру емоційного інтелекту та особливості і методи розвитку.
3. Здійснити діагностику сформованості емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери.

4. Розробити соціально-педагогічну програму розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери та рекомендації щодо її впровадження.

Методи дослідження: теоретичні методи: аналіз літературних джерел, порівняльний аналіз, синтез та узагальнення інформації); емпіричні методи: методика діагностики емоційного інтелекту Д. Люсіна, тест емоційного інтелекту Н. Холла, тест емпатії Мехрабіана., методи обробки даних (кількісний аналіз, якісний аналіз), методи математичної статистики.

Структура дослідження: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 90 сторінок, із них основного тексту - 58 сторінки.

ВИСНОВКИ

Сучасна соціокультурна ситуація в Україні, зумовлена військовим конфліктом, кризовими трансформаціями та зростанням кількості вразливих груп населення, висуває нові вимоги до професійної діяльності соціального працівника. Саме тому проблема формування емоційного інтелекту набуває особливої актуальності у сфері професійної підготовки здобувачів вищої освіти.

Проведене дослідження дозволило комплексно розкрити теоретичні та практичні аспекти розвитку емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери, обґрунтувати його значущість як ключової професійної компетентності в умовах сучасного суспільства. Аналіз наукових підходів показав, що емоційний інтелект є багатокомпонентним утворенням, яке охоплює не лише здатність до розпізнавання й регулювання емоцій, а й уміння ефективно комунікувати, проявляти емпатію, будувати здорові соціальні взаємини, що є критично важливим для успішної професійної діяльності соціального працівника.

У процесі теоретичного аналізу виявлено три основні моделі емоційного інтелекту (модель здібностей, модель рис особистості та змішані моделі). Встановлено, що сучасний фахівець соціальної сфери має потребу в розвинених навичках емоційного реагування, самоконтролю, толерантності та емоційної стійкості.

У результаті дослідження було здійснено емпіричне вивчення рівня сформованості емоційного інтелекту здобувачів вищої освіти соціальної спеціальності. Констатувальний етап експерименту показав, що більшість здобувачів мають середній рівень розвитку емоційного інтелекту, що свідчить про наявність базових ресурсів, однак також виявлено частку осіб з недостатнім рівнем окремих його компонентів, зокрема в аспектах саморегуляції, емпатії та конструктивного реагування на стресові ситуації.

З огляду на отримані результати, було обґрунтовано та розроблено авторську соціально-педагогічну програму “Емоційний інтелект у цифрову епоху: розвиток навичок для особистісного і професійного успіху”, яка враховує як психологічні особливості студентської молоді, так і актуальні виклики цифрового середовища. Програма містить комплекс занять, спрямованих на формування практичних навичок емоційної грамотності, з використанням інтерактивних методів, цифрових ресурсів та рефлексивних практик.

Таким чином, результати дослідження засвідчили актуальність та ефективність впливу на розвиток емоційного інтелекту у процесі професійної підготовки фахівців соціальної сфери. Це сприятиме формуванню не лише висококваліфікованого спеціаліста, а й емоційно зрілої, морально відповідальної особистості, здатної діяти гуманно, адаптивно та результативно в умовах складних професійних викликів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Bar-On R., Parker J. Emotional and social intelligence: insights from the Emotional Quotient Inventory. *Handbook of emotional intelligence*. 2000. P. 363–388.
2. Gardner H. Frames of Mind: the theory of multiple intelligences. *Harper and Row*. 1983. Vol. 430. P. 146–154.
3. Kihjstrom J., Cantor N. Social Intelligence. *Handbook of intelligence*. 2000. Vol. 2. P. 359–379.
4. Mayer J., Paolo M., Salovey P. Perceiving affective content in ambiguous visual stimuli: a component of emotional intelligence. *Journal of Personality Assessment*. 1990. Vol. 52, no. 3, 4. P. 772–781.
5. Thorndike E. Intelligence and its use. *Harpers Magazine*. 1920. Vol. 140. P. 227–235.
6. Августюк М. Емоційний інтелект та метапізнання: основні аспекти зв'язку. *Сучасні дослідження когнітивної психології* : зб. тез Міжнар. інтернет-конф., м. Острог, 31 трав. 2021 р. Острог, 2021. С. 17–20.
7. Балла Е. Іван Світличний: емоційний інтелект лідера. *Науковий вісник Ужгородського університету*. 2023. Серія: Філологія, № 1(49). С. 16–22.
8. Басюк Н. Емоційний інтелект: становлення та розвиток поняття в зарубіжних дослідженнях. *Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка*. 2022. Т. 3, № 110. С. 253–267.
9. Боковець О. Емоційний інтелект як ресурс психічного здоров'я. *Габітус*. 2022. № 37. С. 68–76.
10. Бондаренко Ю., Мацейко Н. Розвиток емоційного інтелекту майбутніх фахівців соціальної сфери в умовах закладу вищої освіти. *Збірник наукових доповідей здобувачів вищої освіти Бердянського державного педагогічного університету*. 2025. Т. 1, Сусп. науки. С. 258–261.
11. Ветрова О. Проблема розвитку емоційного інтелекту в майбутніх фахівців соціальної сфери. *Наука та освіта в умовах війни* : матеріали звіту.

науково-практ. конф. викл., докторантів, аспірантів та молодих уч., здобувачів вищ. та фах. передвищ. освіти, м. Глухів, 23–24 трав. 2023 р. Глухів, 2023. С. 33–35.

12. Гоулман Д. Емоційний інтелект. Як стати успішним у житті та кар'єрі. Київ : Віват, 2018. 512 с.

13. Діамідова Н., Шайхсліслова З., Лазаренко Т. Емоційний інтелект як фактор психологічного благополуччя майбутніх психологів. *Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди*. 2022. № 62. С. 108–127.

14. Емоційний інтелект в організації структури мотивації особистості / Є. Карпенко та ін. *Інсайт: психологічні виміри суспільства*. 2024. № 11. С. 57–76.

15. Емоційний інтелект у XXI столітті як один з найважливіших soft-skills освітнього процесу / Ю. Коробко та ін. Академіні візії. 2023. Секція: Педагогіка, № 24. URL: <https://doi.org/10.5281/zenodo.8366349> (дата звернення: 09.09.2024).

16. Заранко К. Емоційний інтелект як чинник досягнення життєвого успіху. *Психологія життєвого простору особистості в сучасних умовах кризи, глобалізації та цифрової трансформації суспільного життя* : матеріали II Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 20–21 верес. 2024 р. Одеса, 2024. С. 118–121.

17. Зарицька В. Емоційний інтелект у структурі професійної діяльності психолога. *Journal of Psychology Research*. 2023. Т. 29, № 12. С. 12–29.

18. Зарицька В. Соціально-психологічні чинники розвитку емоційного інтелекту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Серія: Психологія, № 2. С. 19–23.

19. Захарчин Г., Гладун С. Емоційний інтелект у контексті адаптації молодих фахівців до професійної діяльності. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 220. Серія: Міжнар. екон. відносини та світ. госп-во, № 29. С. 57–61.

20. Захарчин Г., Любомудрова Н. Емоційний інтелект та креативність: сучасний інструментарій менеджменту. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2020. Серія: Міжнар. екон. відносини та світ. госп-во, № 34. С. 76–81.

21. Кононенко О. Емоційний інтелект як фактор успішної діяльності в соціальній сфері. *Психологія та соціальна робота*. 2023. № 1(57). С. 7–14.

22. Коструба Н., Журба М. Емоційний інтелект як чинник ментального здоров'я. *Наукові перспективи*. 2024. № 4(46). URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4\(46\)-1286-1297](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2024-4(46)-1286-1297).

23. Лозова О. Емоційний інтелект як особистісний ресурс розвитку. *Економіка підприємства: сучасні проблеми теорії та практики* : зб. матеріалів XI Міжнар. науково-практ. конф., м. Одеса, 9–10 верес. 2022 р. Одеса, 2022. С. 260–264.

24. Лящ О., Хуртенко О., Марчук С. Емоційний інтелект як засіб розвитку резильєнтності особистості. *Вісник Національного університету оборони України*. 2023. № 4(74). С. 79–87.

25. Марчук С. Теоретичний аналіз поняття емоційного інтелекту в психології. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2021. Серія: Психологія, № 3. С. 20–24.

26. Меленчук Н. Емоційний інтелект як ресурс авантюристичності. *Наука і освіта*. 2023. № 1. С. 43–50.

27. Мельник О. Розвиток емоційного інтелекту молодших школярів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2020. Т. 1, № 73. С. 128–134.

28. Могиляста С. Розвиток емоційного інтелекту старшокласника: методика і результати дослідження. *European Humanities Studies: State and Society*. 2020. № 2. С. 74–96.

29. Назарова О., Хренова В. Емоційний інтелект як складова психологічної культури майбутнього педагога. *Професійне становлення*

особистості: проблеми і перспективи : матеріали XI Міжнар. науково-практ. конф., м. Хмельницький. Хмельницький, 2021. С. 95–98.

30. Олійник І. Роль емоційного інтелекту в ефективному лідерстві. *Таврійський науковий вісник*. 2023. Серія: Економіка, № 16. С. 222–229.

31. Перепелюк Т. Емоційний інтелект: емпатійний дискурс. *Дніпровський науковий часопис публічного управління, психології, права*. 2023. № 3. С. 98–104.

32. Сабат Н. Формування емоційного інтелекту в майбутніх соціальних працівників. *Роль соціального та емоційного інтелекту як найважливіших soft-skills XXI століття в освітньому процесі* : Всеукр. науково-пед. підвищ. кваліфікації, м. Одеса, 6 берез. – 16 квіт. 2023 р. Одеса, 2023. С. 357–359.

33. Савчук Б., Ковальчук В. Формування емоційного інтелекту як компетентності майбутнього фахівця: постановка проблеми. *Молодь і ринок*. 2020. № 5(184). С. 41–49.

34. Стасюк М. Психолого-педагогічні умови розвитку емоційного інтелекту у студентів ІТ-спеціалістів : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії. Львів, 2020. 346 с.

35. Федорчук В., Комарницька Л. Емоційний інтелект як важливий чинник успішної підготовки психологів. *Інклюзія і суспільство*. 2023. № 1. С. 107–115.

36. Чебикін О. Емоційний інтелект, його пізнавально-мисленнєві ознаки та функції. *Science and Education*. 2020. Psychology. Medicine. Education, № 1. С. 19–29.